

La ramaderia i la veterinària a Manresa i la comarca (1718-1975)

Jaume Roca i Torras

Introducció

El Bages ha estat el centre geogràfic de Catalunya i Manresa el seu centre aglutinador i organitzador.

El segle XIV és brillant a Barcelona i a Manresa es construeixen la Sèquia, l'església gòtica de la Seu, la del Carme, el Pont Nou i el creixement urbà. I en el segle XVIII a Manresa descobrim una indústria sedera de gran importància i que a l'entrar en el segle XIX es transformarà en cotonera, etc.

L'agricultura era, com hom pot suposar, la base econòmica principal dels primers segles medievals. Els conreus eren els mediterranis (cereals primordialment ordi, vinya i olivera). L'expansió de la vinya i la seva conversió en vins, anava preferentment al mercat barceloní.

La ramaderia, centrada principalment a l'autoconsum, amb engreix d'ovelles, cabres i porcs juntament amb les aus (gallines, pollastres i oques). Gairebé no hi havia vaques i cavalls com a animals de cria.

L'activitat industrial, juntament amb l'elaboració del vi, era la dels intercanvis, amb els seus corresponents mercats. Els dilluns i els dijous des del segle IX. En les festivitats de l'Ascensió (des de 1283) i en la de Sant Andreu (del de 1311).

La ramaderia a la Catalunya central (Bages)

La ramaderia al llarg del segle XVIII i XIX va disminuir, a causa de l'augment de plantació de vinyes. Es produeix en el segle XVII la quasi desaparició del cabrum i una forta disminució de l'oví. Els boscos, bastants d'ells, es transformaren en vinyes. La producció de llana quasi va desaparèixer, i la de carn també va disminuir; a més la carn va ésser substituïda per la de porc. Ja que els pagesos mataven com a mínim un porc a l'any, el salaven i era la seva carn bàsica.

Quedava, però, un bestiar que no es podia substituir: el de llaurar (muls i bous) i el de transport (mules, cavalls i ases). Aquest bestiar no podia disminuir.

Els censos del bestiar

Les dades estadístiques que poseïm sobre el bestiar són escasses i d'una fiabilitat molt relativa. Tenim les dades globals de la vegueria de Manresa, extrets del "Vezindario" de 1718, i els totals de bestiar extrets dels milloaments de mitjans del segle XIX. Si l'ocultació de terres era difícil, no ho era el bestiar sotmès a canvi de mans, malalties, canvi de lloc, etc. Però cal fer una distinció entre el bestiar de tir (èquids, bous), molt més estable en

l'explotació, i el bestiar de llana o cabrum. Existirà més ocultació en aquest darrer, que en el de tir. El porcí, que era molt escàs, però quasi m'hi havia un o dos a cada casa de pagès (i que estava destinat a la matança anyal, a principi d'hivern).

Al setembre de 1864, l'Ajuntament de Manresa, a requeriment del Govern de Madrid, obtingué el següent cens de bestiar:

Cavalls 37, mules 296, ases 133, vaques 29, ovelles 87, cabres 97 i porcs 123. Totes les estadístiques, dels censos de bestiar, són poc fiables, degut a la variabilitat de propietaris, malalties i ocultació (per evitar impostos, etc.). Hem de recordar que existeixen tres classes de mentides, petita, grossa i estadística.

Malgrat que entre els 2 censos (de 1718 a 1860) hi haguí quasi 150 anys, i malgrat un creixement important de la població, el nombre de bestiar varia poc en xifres absolutes. No obstant això, s'observa una disminució dels bous i un augment dels èquids, més útils pel transport. En quan als petits remugants disminueixen les cabres i augmenten les ovelles. I també sorprèn la disminució de porcs.

HISTORIA
DE LA
**VETERINARIA
ESPAÑOLA**

ALBEITERÍA · MARISCALERÍA
VETERINARIA

POR
C. SANZ EGARA
DIRECTOR DEL PASEO
PRINCIPAL DE LA ESCUELA DE VETERINARIA
DE MADRID

ESPASA-CALPE, S. A. B. V. 20
MADRID

NUEVO TRATADO
DE
MEDICINA VETERINARIA

POR LOS SEÑORES
D. Francisco Zúñiga Bardagi
PROFESOR VETERINARIO, ALUMNO DISTINGUÍDO QUE FUE POR OPCIÓN EN LA ESCUELA
DE VETERINARIA DE SARAGOZA CON MATRÍCULA Y TÍTULO PROFESIONAL
CONTRATADO POR EL ESTADO; EX-TENDENTE Y SOCIO
FUNDADOR DEL CENTRO VETERINARIO ESCOLAR DE SARAGOZA, EX-VETERINARIO MUNICIPAL
DE OLESA DE MONTECATI, VETERINARIO MUNICIPAL DE BARCELONA

D. José Más Alemany
PROFESOR VETERINARIO, PREMIADO CON MEDALLA DE PLATA, SOCIO DE MÉRITO
Y DE HONOR DE LA ACADEMIA DE HIGIENE DE CATALUÑA,
VOCAL DE LA SECCIÓN PROFESIONAL DE LA MISMA CORPORACIÓN, SOCIO FUNDADOR
Y EX-SECRETARIO DE LA ACADEMIA DE MEDICINA VETERINARIA ESCOLAR DE SARAGOZA,
VETERINARIO MUNICIPAL QUE FUE DE LA EX-VILLA DE ORACA,
VETERINARIO MUNICIPAL DE BARCELONA.

BARCELONA
F. SEIX, EDITOR
1899

Libres històrics de veterinària, esdevinguts clàssics.

Conclusiones dels segles XVIII i XIX al Bages

1. Tendència progressiva al monocultiu vitícola a costa de la rompuda de boscos.
2. Reducció del cultiu dels cereals.
3. A conseqüència de la reducció dels boscos, disminució de caps de bestiar.

Resumint, per una banda, la substitució dels bous per les mules (aquestes pel seu pas més ràpid, poden llaurar i transportar millor), disminució dels ramats de cabres i quelcom de l'oví. Escàs adob animal, i es consolida la cria del porc, que s'alimentava de les sobres de l'alimentació humana i aliments vegetals, i que era la base de la producció càrnica i de greix per la família. També solien tenir les masies algunes gallines i poca cosa més. L'important era l'agricultura: primer els ceps al que seguiren, les oliveres i els cereals. I en el regadiu proper a la ciutat, fruites, verdures i hortalisses que venien a Manresa.

És francament difícil creure que a Manresa hi havia poc més d'un centenar de muls. Hi ha d'haver ocultació per força. Tot i així, es posa de manifest l'escassetat de bestiar, que es reduïa al que es necessitava per al transport, a les cabres i les vaques per proveir de llet la ciutat i als porcs casolans que engreixaven a casa seva, per al consum propi.

En aquest període, gairebé tota la ramaderia, explotava en règim extensiu, és a dir, en pastures. I en aquests anys ja eren conegudes les malalties contagioses del bestiar (pestes) i que es transmetien d'un animal malalt als altres. S'assenyalaven llavors com a causes, el clima, algunes pastures, els pantans, l'estabulació viciosa i els aliments i aigües dolentes. També es parlava de miasmes, efluvis, etc. Es coneixien els símptomes i les lesions, però no els tractaments. També es sabia que algunes malalties podien passar a les persones.

Louis Pasteur, a Pouilly le Fort (França) va suposar un canvi decisiu

en 1881; aconseguí la vacuna contra el carbuncle, bacteri de les ovelles, i uns anys més tard contra la ràbia.

En els primers anys del 1900, els sèrums i vacunes aplicades al bestiar a Catalunya i a la comarca del Bages, es va recórrer a les franceses de l'Institut Pasteur de Paris, a Toulouse i a Alemanya (sèrums GANS).

Període de 1905 a 1936

En 1905 es fundà a Manresa la Cambra Oficial Agrícola del Pla de Bages, amb caràcter agrícola i poca ramader, juntament amb la revista La Pagèsia, de caràcter principalment agrícola (especialment vinícola) i també poc ramadera.

A Catalunya, a partir de 1919, que donà un fort impuls a la ramaderia fou el veterinari Rosell i Vilà, cap dels Serveis de Ramaderia de Catalunya, amb els seus Concursos de Ramaderia, (a Manresa l'any 1922 es celebrà el de porcs).

Acadèmia de Ciències Veterinàries de Catalunya

Asociación Nacional de Porcinocultura Científica

AVEEC, *Associació de Veterinaris Especialistes en Èquids de Catalunya*

ACHV, *Associació Catalana d'Història de la Veterinària*

Associacions científiques veterinàries residents a Barcelona.

També l'Escola d'Avicultura d'Arenys de Mar en aquesta època divulgà molt la cria d'aus, especialment la de gallines.

En les primeres dècades del segle XX, la clínica d'èquids era fonamental per al veterinar en el seu exercici clínic, ja que les espècies bovina, ovina i petits animals eren molt secundàries, a excepció de les vaques de llet.

Es prodigaven les sangries, les purgues, els focs, les embrocacions, els emplastos, els el·lectuaris amb l'imprescindible quermes, els antitèrmics, l'ús del cauteri, etc.

Alguns medicaments s'aplicaven per via tòpica o oral. Els injectables que s'empraven, a més dels sèrums i vacunes, en la seva majoria bacterianes, eren les següents: arecolina, clo-

Saló Internacional de la Tècnica Avícola i Ramadera - Expoaviga

AVEPA i el Col·legi de Veterinaris de Barcelona

L'Associació de Veterinaris Higienistes de Catalunya (AVHIC)

rud de bari, cafeïna, eserina, pilorcarpina, veratrina, ergotina, quinina, cocaïna, morfina, codeïna i balsàmics (eucaliptol, gomenol i guayacol).

Els veterinaris que treballaven en la patologia de gossos eren molt escassos, només n'hi havia alguns a Barcelona i a Madrid.

Tant la cria de porcs com de gallines, començaren a estendre's pel Bages, encara que lentament.

Quant a la clínica veterinària, la que predominava era la d'èquids, amb tres grups de malalties: les digestives (còlics), trastorns locomotors (coixeres) i les respiratòries (asma, pneumònia, etc.)

L'alimentació animal es comença a despertar des dels anys trenta. Exemples els tenim a la Casa Pinós de Giro-

na amb els seus Polvos Pinos a base de calci i fòsfor, i els pinsos Ravés de Barcelona amb el seu Energil-Fosfat. Encara no s'havien descobert les vitamines.

A la ramaderia, als veterinaris els preocupava més les malalties contagioses que tractaven amb vacunes i sèrums.

Els injectables, a part dels sèrums i vacunes (bacterianes) existien l'arecolina, bari (clorur), cafeïna, eserina, pilocarpina, veratrina, quinina, morfina, codeïna, balsàmics, etc.

Període 1939-55

Finalitzada la guerra civil de 1936-39, tant Manresa com la seva comarca, quedaren desfetes en molts aspectes de la vida, i per tant també en la ramaderia i la gent que en tenia cura.

Es va haver de tornar a refer, amb una avantatge pel ramader, que era la dels preus sobrevalorats de qualsevol aliment que estava a la venda.

Per alguns altres, malauradament, començà l'exili.

Va ser un període de reconstrucció, tant de l'agricultura, com de la ramaderia; la producció podria ser escassa, però venuda molt fàcilment i més, si s'hagués produït en més quantitat millor. Molts productes alimentaris estaven controlats i intervinguts per l'autoritat corresponent.

Els primers temps, foren de reconstrucció i, més tard, en moltes d'elles d'ampliació en quantitat i qualitat. Els serveis veterinaris a poc a poc és normalitzaren, però amb un regim anàrquic degut a l'aïllament del país.

Fins als anys 40, el veterinar feia fórmules magistrals que li preparaven les farmàcies. Des dels anys 40, al sortir al mercat especialitats farmacològiques per laboratoris veterinaris ja minvaren ràpidament les fórmules magistrals.

Entre aquests laboratoris en tenim alguns d'Humana els quals crearen les seves Divisions de Veterinària com ara: Neosan de Laboratoris Rocador; Andreu; Lafi; Unisol; Uriach; Esteve, etc.

Degut a l'aparició de les especialitats veterinaris, les fórmules magistrals caigueren en picat.

La Veterinària Catalana

BUTLLETÍ DEL COL·LEGI OFICIAL
DE VETERINARIS DE CATALUNYA

Director: EL PRESIDENT DEL COL·LEGI DE VETERINARIS DE CATALUNYA
Col·laboradors: TOTS ELS COMPANYS QUE ENS HONORIN AMB ELS SEUS TREBALLS
—Secretari de Redacció: RAMON VILARÓ I GALCERAN (Rubí)

És repartit gratuïtament a tots els col·legiats

Portaferrissa, 10 - 1.^a

BARCELONA

Telèfon 21202

Capçalera del Butlletí
del Col·legi Oficial
de Veterinaris de Catalunya.

Període de 1950 a 1975

A la dècada dels anys 50, pràcticament varen desaparèixer els èquids (cavalls, mules i ases) en l'àmbit rural i foren substituïts, principalment, pels tractors i les furgonetes.

S'inicià una millora i la modernització de la ramaderia amb l'ús dels pinsos compostos, primer en avicultura i a continuació pel porcí, conills i vedells. Tot això acompanyat de races més productives, maneig i instal·lacions més adequades i higièniques, etc. L'actuació dels veterinaris d'aquella època fou decisiva en la modernització de la ramaderia i la seva especialització.

Però a continuació, l'any 1955, la professió veterinària evolucionà molt ràpidament en la producció animal (zootècnia i en diverses espècies animals domèstiques). Ens referim principalment, a la nutrició animal i per aquest ordre cronològic: aus i porcs en primer terme i, seguidament, conills i vedells.

Als anys 60, s'inicià la cria del porc en règim intensiu, a la qual seguirà el boví de carn i la cunicultura. S'inicien els tractaments preventius col·lectius amb l'aigua de beguda en avicultura i a través del pinso en ramaderia ja que s'ha presentat la "Patologia de les col·lectivitats en ramaderia."

En els anys 70, s'intensifica tot el que s'ha esmentat. Grans empreses ramaderes i cooperatives funden els seus propis laboratoris de diagnòstic de patologia veterinària i contenen ja amb ve-

terinaris especialistes. Els congressos científics nacionals i internacionals veterinaris també s'incrementen.

De la farmàcia Dr. Esteve de Manresa, als Laboratoris Dr. Esteve S.A. de Barcelona, el 1942 de la Divisió Humana i el 1964 la de Veterinària

El 1929, el Dr. Antoni Esteve i Subirana, farmacèutic manresà, irradià en la seva farmàcia l'ergosterol. L'any 1932 fa un nou procediment de síntesi del neoarsenobenzè, que és el primer quimioteràpic antisifilític.

El juliol de 1936, es constitueix a Manresa la raó social: "Laboratoris del Dr. Esteve S.A." i en ell, la síntesi del neoarsenobenzè.

L'any 1942, els laboratoris es traslladen a Barcelona amb bastants medicaments nous i vitamines, entre els quals es troba l'I01-Esteve Anti-hemorràgic que més tard fou perfeccionat pel 141-Esteve.

La Divisió d'Humana seguí creixent. Al 1975 va passar a ésser la número 10 de l'Estat Espanyol en vendes i en 1983 la primera.

Vingueren les relacions científiques amb altres importants laboratoris europeus, començant per l'OM de Suïssa, Delalande de França, Jaussen de Bèlgica, d'entre altres.

Respecte a la veterinària, l'any 1963 es comença a crear la Divisió Veterinària i el que ho subscriu va tenir

l'honor d'ésser el primer veterinari.

Es treballà amb els nitrofurans fins aconseguir que es transformessin en hidrosolubles, cosa que va permetre una més fàcil administració en els animals. A partir de la furaltadona es va obtenir l'Altobactina i l'Altobactina-Cloranfenicol productes antiinfecciosos d'ampli espectre dels quals es van fer diverses presentacions. Altres novetats foren les sulfamides potenciades, l'Hemostàtic 141 i la Carnitina estimulant de la gana i de l'augment de pes. Altres novetats van ser: la Suxibuzona, antiinflamatori no hormonal amb acció analgèsica i antipirètica; tranquilitzants i anestèsics específics pels porcs a base d'Azaperona i Metomidato.

Laboratoris Esteve va ésser peonera dels tractaments preventius i curatius per resoldre la patologia de les "col·lectivitats del bestiar" que és la que es produïa com a conseqüència de les explotacions ramaderes intensives. Aquesta patologia es tractava subministrant diferents substàncies a l'aigua de beguda o en els pinsos. S'establiren contactes i col·laboracions tècniques amb empreses de tecnologia punta. En la seva plantilla tècnica hi havia bastants veterinaris de gran prestigi com els Drs. Pere Boncompte, Emili Gil, etc.

Dr. Jaume Roca i Torras

Veterinari
President de A.C.H.V.